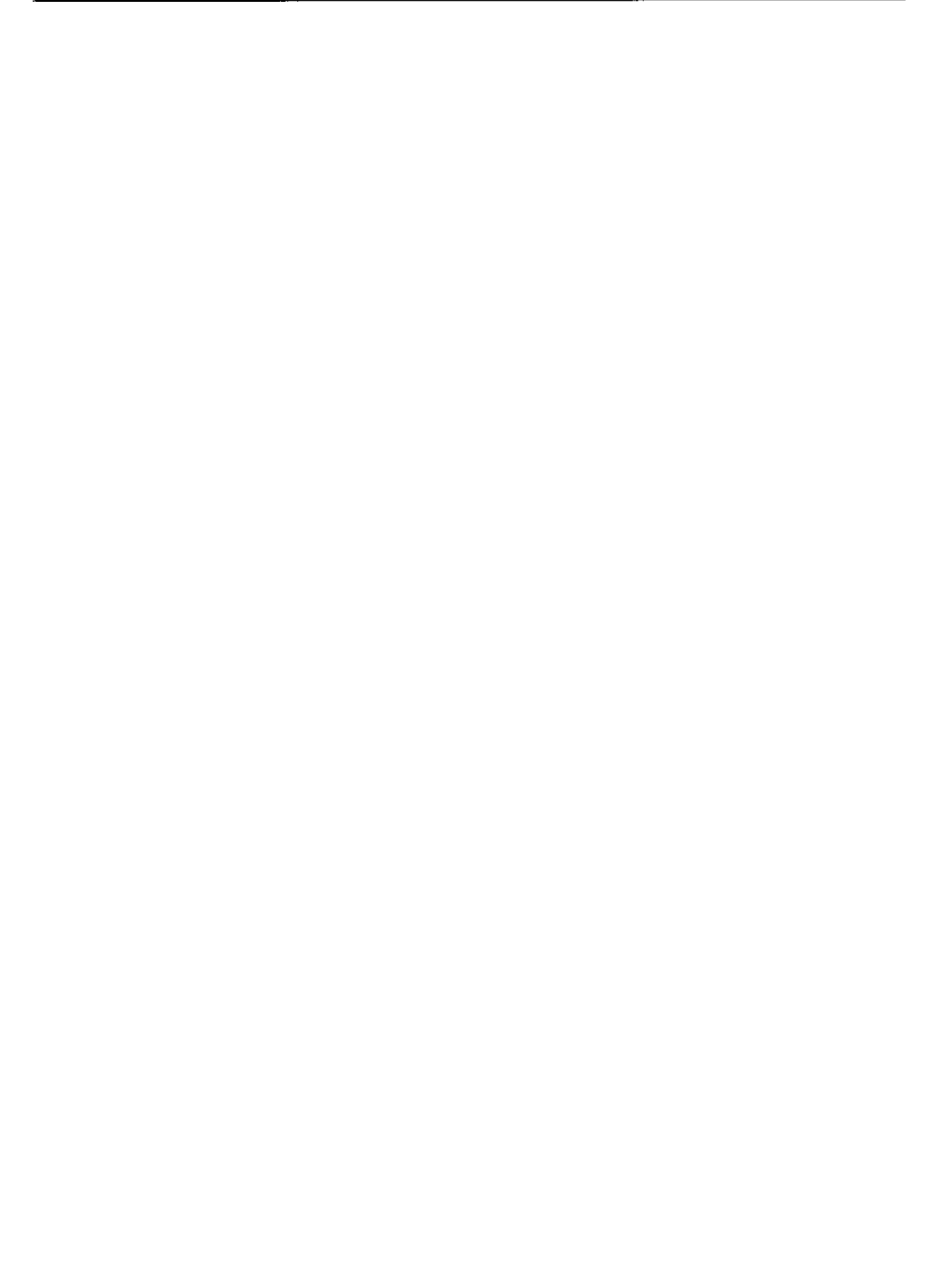

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Απασχόληση
σε Τουριστικά Επαγγέλματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Απασχόληση σε Τουριστικά Επαγγέλματα

5.1. Έννοιες

Η οριοθέτηση των δραστηριοτήτων τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την έννοια των συστηματικά οργανωμένων προγραμμάτων και σπουδών - σε αντιδιαστολή με την άτυπη μάθηση που συντελείται κατά την άσκηση των καθηκόντων ενός εργαζομένου - γίνεται με βάση το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών και είναι σχετικά εύκολη. Η οριοθέτηση όμως της τουριστικής απασχόλησης αποτελεί πολυπλοκότερο θέμα. Στις εννοιολογικές και στατιστικές δυσκολίες οριοθέτησης του τουρισμού, ως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας, προστίθενται και οι δυσκολίες, εννοιολογικές και στατιστικές, που αφορούν τη διάκριση μεταξύ της συνολικής απασχόλησης που μπορεί να συνδέεται με τις τουριστικές δραστηριότητες με την ευρύτερη έννοια και του μέρους της που αφορά τουριστικά επαγγέλματα με μια στενότερη έννοια.

Η στατιστική πληροφόρηση για τον τουριστικό τομέα παρουσιάζει σοβαρές ελλείψεις και προβλήματα, που οφείλονται σε δυο κυρίως λόγους. Πρώτα στις εγγενείς δυσκολίες προσδιορισμού του πεδίου που καλύπτει ο τομέας και δεύτερο στην περιορισμένη προσοχή που δόθηκε στον τουρισμό κατά τη διαμόρφωση της στατιστικής ονοματολογίας στο παρελθόν, ένεκα και της μικρότερης, τότε, οικονομικής του σημασίας.

Κλασικό κριτήριο οριοθέτησης ενός κλάδου ή υποκλάδου οικονομικής δραστηριότητας είναι η ταυτότητα του παραγόμενου προϊόντος. Έτσι λ.χ. ο υποκλάδος παραγωγής ανόργανων χημικών προϊόντων παράγει ανόργανα χημικά προϊόντα και τα οικονομικά του μεγέθη προσδιορίζονται ανάλογα, χωρίς να ενδιαφέρει ποιοι τα αγοράζουν. Ο τουρισμός όμως αποτελεί έννοια συνδεδεμένη με τη ζήτηση ενός φάσματος προϊόντων και υπηρεσιών και όχι με την παραγωγή. «Το διακριτικό χαρακτηριστικό δεν έγκειται στην παραγωγή ή τον παραγωγό αλλά στον αγοραστή δηλ. τον τουρίστα». (OECD, 2000 σελ.19). Επειδή ακριβώς ο τουρισμός δεν είναι εύκολο να οριοθετηθεί ως κλάδος παραγωγής - και απασχόλησης - και να ενταχθεί στο πλαίσιο των εθνικών λογαριασμών με τον κλασικό τρόπο, αποκτά όμως όλο και μεγαλύτερη οικονομική σημασία, έγινε αισθητή η ανάγκη δημιουργίας των λεγόμενων δορυφορικών λογαριασμών για το τουριστικό προϊόν και την τουριστική απασχόληση. Πρόκειται για παράπλευρους τρόπων τινά λογαριασμούς, οι οποίοι είναι εννοιολογικά συμβατοί με τα εθνικολογιστικά και τα λοιπά στατιστικά δεδομένα και οι οποίοι παρέχουν ειδικότερη πληροφόρηση για τον τουριστικό τομέα, η οποία δεν παρέχεται με άλλους τρόπους.

Κατά την πηγή που μόλις αναφέρθηκε, ως κλάδοι παραγωγής που παρουσιάζουν αρκετά έντονη συνάφεια με την ικανοποίηση της ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους των τουριστών, ώστε να θεωρούνται «χαρακτηριστικά» τουριστικοί κλάδοι θεωρούνται οι εξής:

- ❑ Ξενοδοχεία,
- ❑ Εστιατόρια,
- ❑ Κέντρα Διασκέδασης,
- ❑ Τουριστικά Πρακτορεία,
- ❑ Κρουαζιέρες,
- ❑ Ειδικά Διαρκή Αγαθά Καταναλωτή, που συνδέονται στενά με τον τουρισμό (π.χ. βαλίτσες, υπνόσακοι),
- ❑ Μεταφορές (οδικές, θαλάσσιες, αέριες),
- ❑ Γραφεία Ενοικίασης Αυτοκινήτων,
- ❑ Μουσεία, Βιβλιοθήκες.

Βασικά κριτήρια για τον προσδιορισμό αυτών των κλάδων είναι είτε η σημασία τους για τον τουρισμό, έστω και αν πολύ σημαντικό μέρος του προϊόντος τους απορροφάται από μη τουρίστες (π.χ. μεταφορές, εστιατόρια) είτε η σημασία του τουρισμού γι' αυτούς, με την έννοια ότι το προϊόν τους απορροφάται κυρίως από τουρίστες (π.χ. ξενοδοχεία) (OECD, 2000, σελ. 22). Στο βαθμό που για την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών χρησιμοποιούνται και προϊόντα ή υπηρεσίες άλλων κλάδων όπως π.χ. του κλάδου τροφίμων, της γεωργίας κλπ., τα αγαθά αυτά θεωρούνται ως ενδιάμεσες εισροές των τουριστικών κλάδων που προαναφέρθηκαν, κατά τη συνήθη εθνικολογιστική πρακτική.

Πα την εκτίμηση του ευρύτερου ρόλου και της σημασίας του τουριστικού τομέα σε μια οικονομία - και ειδικότερα όταν ο τομέας αυτός αποτελεί αποφασιστικής σημασίας συνιστώσα της οικονομικής της βάσης, όπως συμβαίνει για την Ελλάδα - εκτός από την άμεση τουριστική ζήτηση, η οποία εκδηλώνεται κατά κύριο λόγο στους κλάδους που προαναφέρθηκαν, και την έμμεση ζήτηση που αφορά, όπως μόλις αναφέρθηκε, ενδιάμεσες εισροές είναι ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη και η προκαλούμενη (induced) ζήτηση. Παράδειγμα της προκαλούμενης ζήτησης, με την έννοια που χρησιμοποιείται εδώ ο όρος, είναι η αύξηση της ζήτησης γεωργικών προϊόντων από τις βιομηχανίες ειδών διατροφής που προκαλείται από την αυξημένη ζήτηση μεταποιημένων ειδών διατροφής από τα εστιατόρια (πρόκειται δηλ. για εισροές σε κλάδους που παράγουν ενδιάμεσες εισροές για τον τουριστικό τομέα). Αν και τέτοιου είδους μεγέθη έχουν τη σημασία τους για την εκτίμηση της ευρύτερης σημασίας του τουριστικού τομέα σε μια οικονομία δεν θα ήταν δόκιμο να περιληφθούν στο προϊόν του τουριστικού τομέα. Αν γινόταν κάτι τέτοιο θα παραβιαζόταν η βασική λογική υπολογισμού της προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο, που χρησιμοποιείται στους εθνικούς λογαριασμούς (OECD, 2000, σελ. 121).

Για την οριοθέτηση της τουριστικής απασχόλησης, στα προβλήματα οριοθέτησης του τουριστικού τομέα που προαναφέρθηκαν προστίθενται, όπως ήδη αναφέρθηκε, και άλλα που συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και ειδικότερα με “τον υψηλό βαθμό εποχικότητας, το συγκριτικά μεγάλο ρόλο, της αυτοαπασχόλησης, της απασχόλησης μη αμειβόμενων μελών της οικογένειας, της μερικής απασχόλησης και της απασχόλησης με σύμβαση έργου, τον υψηλό βαθμό εναλλαγής του προσωπικού (labour turnover), κ.ά.» (OECD, 2000, σελ. 39). Ορισμένα από τα προβλήματα αυτά, όπως π.χ. το υψηλό ποσοστό μερικής απασχόλησης, δεν φαίνεται να λαμβάνει στη χώρα μας την έκταση που λαμβάνει αλλού. Αυτό όχι για λόγους που συνδέονται με τον τουρισμό αλλά περισσότερο για λόγους που αφορούν στον τρόπο λειτουργίας της αγοράς εργασίας στη χώρα μας. Είναι γνωστό ότι η μερική απασχόληση στην Ελλάδα είναι συγκριτικά περιορισμένη. Όπως όμως φαίνεται και από το Κεφάλαιο 3, τα περισσότερα από τα άλλα προβλήματα που αναφέρθηκαν απαντώνται και στην Ελλάδα, αρκετά από αυτά δε σε έντονο βαθμό.

Όπως αναφέρθηκε, η τουριστική ζήτηση καλύπτει προϊόντα και υπηρεσίες που παράγονται από πολλούς κλάδους. Σε πολύ λίγες όμως περιπτώσεις το προϊόν τέτοιων κλάδων απορροφάται στο σύνολο του ή κατά το μέγιστο μέρος του από τουρίστες. Ακόμη και για κλάδους που μπορούν να χαρακτηριστούν ως τουριστικοί, με την έννοια που προαναφέρθηκε, μεγάλο μέρος του προϊόντος καταναλώνεται από μη τουρίστες. Έτσι λ.χ., όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ενώ πολύ σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης των τουριστών στρέφεται στον κλάδο σερβιρίσματος φαγητών και ποτών – και με την έννοια αυτή ο κλάδος αυτός χαρακτηρίζεται ως τουριστικός – πολύ σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών του εν λόγω κλάδου αφορά μη τουρίστες. Επομένως, για τον υπολογισμό της τουριστικής απασχόλησης, με την έννοια της απασχόλησης που άμεσα ικανοποιεί χαρακτηριστικά τουριστικές ανάγκες, χρειάζεται να γίνουν υπολογισμοί του κλάσματος της συνολικής απασχόλησης τέτοιων κλάδων που ικανοποιεί τουριστικές ανάγκες.

Άμεση στατιστική πληροφόρηση για το κλάσμα αυτό δεν υπάρχει. Έτσι λ.χ. στα διαθέσιμα δεδομένα για την απασχόληση στα εστιατόρια δεν γίνεται καμιά διάκριση για τους απασχολούμενους που εξυπηρετούν τουρίστες και κείνους που εξυπηρετούν τοπική πελατεία. Άλλωστε θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να συλλεγεί πληροφόρηση που να επιτρέπει τέτοιου είδους διάκριση. Συχνά το ίδιο άτομο στη διάρκεια μιας εργάσιμης ημέρας ή ώρας μπορεί να εξυπηρετεί πελάτες και των δυο κατηγοριών.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ο τρόπος ταξινόμησης των στοιχείων και οι έννοιες που χρησιμοποιούνται είναι συνάρτηση και του επιδιωκόμενου σκοπού. Στην παρούσα εργασία το ενδιαφέρον εστιάζεται

στους απασχολούμενους στον τουρισμό από την άποψη της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης τους, έτσι ώστε να καταστούν αποδοτικότεροι. Ενδιαφέρουν λοιπόν οι απασχολούμενοι που εκτελούν χαρακτηριστικά τουριστικές εργασίες και θα μπορούσαν να επωφεληθούν από χαρακτηριστικά τουριστική εκπαίδευση ή κατάρτιση και όχι όλοι οι απασχολούμενοι στους κλάδους που σύμφωνα με την προσέγγιση του ΟΟΣΑ, που προαναφέρθηκε, αποτελούν τουριστικούς κλάδους. Έτσι λ.χ. δεν ενδιαφέρει το σύνολο των σερβιτόρων στον κλάδο των καταστημάτων που σερβίρουν φαγητά και ποτά αλλά ο αριθμός τους που κατά κύριο λόγο εξυπηρετεί τουρίστες. Ο σερβιτόρος σε ένα συνοικιακό εστιατόριο στην Αθήνα, που εξυπηρετεί κατά κανόνα τοπική πελατεία, δεν χρειάζεται τη γνώση ξένων γλωσσών ή ξένων διατροφικών συνηθειών και προτιμήσεων, όπως την χρειάζεται ο σερβιτόρος σ' ένα τουριστικό κατάστημα. Του αρκεί η κατάρτιση για την εξυπηρέτηση της τοπικής πελατείας. Δεν ενδιαφέρει επίσης η απασχόληση που δημιουργείται από την έμμεση ή την προκαλούμενη ζήτηση για τις οποίες έγινε λόγος πιο πάνω. Η απασχόληση αυτή μπορεί να είναι πολύ σημαντική και πολύ ενδιαφέρουσα για τη μελέτη άλλων πλευρών του τουριστικού τομέα αλλά δεν ενδιαφέρει από την άποψη της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, αφού οι ειδικοί της που την απαρτίζουν δεν αποτελούν αντικείμενο της τουριστικής εκπαίδευσης.

Στόχος εν προκειμένω είναι η απόκτηση εικόνας για το σύνολο και τις επί μέρους συνιστώσες της χαρακτηριστικά τουριστικής απασχόλησης, όπως διαμορφώνεται στην παρούσα περίοδο, αφού αυτή - και όχι το σύνολο της απασχόλησης που δημιουργείται από τις τουριστικές δραστηριότητες - έχει συνάφεια με την τουριστική κατάρτιση και εκπαίδευση.

Λαμβάνοντας υπόψη όσα μόλις αναφέρθηκαν σε συνδυασμό και με τις πηγές πληροφόρησης που είναι διαθέσιμες, για τους σκοπούς του παρόντος στην τουριστική απασχόληση περιλαμβάνονται:

α) Το σύνολο της απασχόλησης,

- στα ξενοδοχεία και λοιπά τουριστικά καταλύματα,
- στα πρακτορεία ταξιδίων,
- στα καταστήματα πώλησης ενθυμίων και ειδών λαϊκής τέχνης
- στις υπηρεσίες ξενάγησης

β) Το τμήμα της απασχόλησης σε καταστήματα επιτόπιου σερβιρίσματος φαγητών, γλυκών και ποτών που συνδέεται με τουριστική ζήτηση

Είναι αλήθεια ότι τμήμα του προϊόντος των κλάδων της περίπτωσης α) ικανοποιεί ανάγκες μη τουριστών. Το τμήμα όμως αυτό είναι μικρό και η προσπάθεια υπολογισμού του, η οποία δεν θα μετέβαλλε ουσιωδώς την εικόνα, αντιμετωπίζει τόσες δυσκολίες ώστε να μη θεωρείται σκόπιμη.

Αντίθετα, όπως θα φανεί από τα επόμενα, η προσπάθεια διάκρισης επιβάλλεται για τον κλάδο των εστιατορίων και συναφών καταστημάτων, αφού πρόκειται για πολύ σημαντικά μεγέθη, τόσο διότι ο κλάδος αυτός απασχολεί συγκριτικά μεγάλο αριθμό ατόμων όσο και διότι μεγάλο μέρος του προϊόντος του ικανοποιεί ανάγκες μη τουριστών.

Για τους σκοπούς του παρόντος δεν θα είχε νόημα να συνεκτιμηθεί και η απασχόληση που δημιουργείται στις μεταφορές και τους άλλους κλάδους που προαναφέρθηκαν, διότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση που απαιτείται για τις ειδικότητες που απασχολούνται στους κλάδους αυτούς δεν χαρακτηρίζεται ως τουριστική. Έτσι λ.χ. η εκπαίδευση οδηγών λεωφορείων, πιλότων, αεροσυνοδών, φροντιστών, κλπ. δεν συνδέεται με τον σκοπό για τον οποίον ταξιδεύουν οι μεταφερόμενοι, δεν έχει δηλ. ουσιώδη τουριστική διάσταση και παρέχεται από κλάδους του εκπαιδευτικού συστήματος άλλους από τον τουριστικό.

5.2. Απασχόληση στα ξενοδοχεία

5.2.1. Η συνολική απασχόληση στα ξενοδοχεία

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του ΟΟΣΑ (OECD, 2001) η συνολική απασχόληση στα ελληνικά ξενοδοχεία το 1998 ανερχόταν σε 62.300 άτομα, από τα οποία με εξαρτημένη σχέση εργασίας (μισθωτοί και ημερομίσθιοι) ήταν 46.600. Με βάση σχετική δειγματοληπτική έρευνα του ΙΤΕΠ, που αφορούσε στοιχεία του 1998, η μέση απασχόληση σε άτομα ανά ξενοδοχείο ανερχόταν σε 11,47. Με βάση τον αριθμό των ξενοδοχείων το 1998 και τη μέση απασχόληση που μόλις αναφέρθηκε, η συνολική απασχόληση σ' αυτά εκτιμάται σε περίπου 86.000 άτομα.

Η απόκλιση μεταξύ των δυο πηγών που αναφέρθηκαν συνδέεται κατά πάσα πιθανότητα με την υψηλή εποχική κύμανση της ξενοδοχειακής απασχόλησης.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5.1., σύμφωνα με στοιχεία της τελευταίας Απογραφής Καταστημάτων (1988) στον κλάδο των ξενοδοχείων και λοιπών καταλυμάτων ο αριθμός των απασχολουμένων κατά μέσο ετήσιο όρο ήταν 38.529 άτομα, κατά το μήνα αιχμής (Αύγουστο) 57.966 άτομα και κατά το μήνα ελαχίστου (Ιανουάριο) 18.858 άτομα. Με βάση τη σχέση μεταξύ της απασχόλησης κατά το μήνα αιχμής προς τη μέση ετήσια απασχόληση (στήλη 5 Πίνακα 5.1.) στη μέση ετήσια απασχόληση κατά ΟΟΣΑ το 1998 (62.300), θα αντιστοιχούσε απασχόληση κατά το μήνα αιχμής της τάξης των 93.500 ατόμων. Σε ελαφρά χαμηλότερο αριθμό καταλήγει κανείς αν με τα στοιχεία της ίδιας πηγής η μέση ετήσια απασχόληση αναχθεί σε απασχόληση αιχμής για ολόκληρο όμως το τρίμηνο αιχμής και όχι για τον μήνα αιχμής (92 χιλιάδες περίπου).

Ακόμη και σε τριψήφιο επίπεδο, στο οποίο γίνεται αναφορά σε περισσότερα από 200 επαγγέλματα, η μόνη επαγγελματική κατηγορία που καλύπτει μισθωτούς και αφορά στενά τον τουρισμό, έτσι ώστε να αντανakλά τον βαθμό εποχικότητας στον τομέα αυτό, είναι η κατηγορία «ταξιδιωτικοί συνοδοί, φροντιστές και ξεναγοί». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού του έτους 2002 ο αριθμός των απασχολουμένων στην επαγγελματική αυτή κατηγορία κατά μέσο ετήσιο όρο ήταν 2.961 άτομα, κατά το τρίμηνο αιχμής (τρίτο τρίμηνο) 3.632 άτομα και κατά το τρίμηνο ελαχίστου (πρώτο τρίμηνο) 2.256 άτομα. Αν θεωρηθεί ότι η εποχική κύμανση του αριθμού των απασχολουμένων στην κατηγορία για την οποία γίνεται λόγος μπορεί να αποτελέσει ένδειξη του βαθμού εποχικότητας της απασχόλησης σε ολόκληρο τον τουριστικό τομέα, τότε, με βάση τους αριθμούς που μόλις αναφέρθηκαν η μέση ετήσια απασχόληση των 62.300 ατόμων που αναφέρεται από τον ΟΟΣΑ για το 1998 θα αντιστοιχούσε σε απασχόληση κατά το τρίμηνο αιχμής 76.500 ατόμων περίπου (Πίνακας 5.1., στήλη 6). Το εύρος αυτό μεταξύ μέσης ετήσιας απασχόλησης και απασχόλησης κατά το μήνα αιχμής, όπως δίνεται στον Πίνακα 5.1. καλύπτει την απασχόληση όπως προέκυψε από τη δειγματοληπτική έρευνα του ΙΤΕΠ (86.000 περίπου), έτσι ώστε να μην προκύπτει σοβαρό θέμα ασυμβατότητας μεταξύ των δυο πηγών.

Πίνακας 5.1.

Η Εποχική Κύμανση της Απασχόλησης στα Ξενοδοχεία

	Αιχμή	Ελάχιστο	Μέσος ετήσιος όρος	(1)/(2)	(1)/(3)	Αναγωγή στοιχείων ΟΟΣΑ με βάση στήλη (5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Μηνιαία στοιχεία Απογραφής Καταστημάτων 1988	57966	18858	38529	3,1	1,5	93729
Τριμηνιαίοι μέσοι όροι Απογραφής Καταστημάτων 1988	56862	20772	38528	2,7	1,5	91946
Απασχόληση Ξεναγών, ταξιδιωτικών συνοδών, φροντιστών, 2002	3632	2256	2961	1,6	1,2	76418

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από τη σύγκριση του αριθμού των απασχολουμένων στα ξενοδοχεία κατά μέσο όρο ετήσια το 1998 κατά ΟΟΣΑ με τον αντίστοιχο αριθμό το έτος 1988 με βάση την Απογραφή Καταστημάτων, προκύπτει μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης ίσος με 4,9% έναντι μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης του αριθμού αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στη χώρα μας για την περίοδο αυτή της τάξης του 3,5% και μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης των ξενοδοχειακών κλινών κατά 3,8%. Ο συγκριτικά ταχύτερος ρυθμός που προκύπτει για την απασχόληση στον τουρισμό με βάση τα στοιχεία που μόλις αναφέρθηκαν οφείλεται πιθανώς και στο γεγονός ότι ενώ σύμφωνα με την Απογραφή Καταστημάτων η απασχόληση για τα ενοικιαζόμενα δωμάτια εμφανίζεται μηδενική, αφού οι μονάδες με ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν απογράφηκαν ως καταστήματα, στα στοιχεία του ΟΟΣΑ περιλαμβάνεται και κάποια εκτίμηση και για τη δραστηριότητα αυτή, περισσότερα για την οποίαν αναφέρονται πιο κάτω.

Με βάση τη σχέση απασχόλησης στο μήνα αιχμής σε σχέση με το μέσο όρο που προαναφέρθηκε (1,5, Πίνακας 5.1.) και την αύξηση των ξενοδοχειακών κλινών από το 1998 στο 2002 (16% περίπου) η απασχόληση κατά το μήνα αιχμής στα ξενοδοχεία το 2002 μπορεί να εκτιμηθεί σε περίπου 108 χιλ. άτομα. Για το σκοπό που γίνονται οι υπολογισμοί στην παρούσα μελέτη η μέση ετήσια απασχόληση δεν αποτελεί το κατάλληλο μέγεθος. Οι διαδικασίες εκπαίδευσης και κατάρτισης εργατικού δυναμικού για τον τουρισμό είναι ανάγκη να δημιουργούν επαρκή προσφορά όχι μόνο για την κάλυψη των αναγκών του κλάδου σε εργατικό δυναμικό κατά μέσο όρο ετήσια αλλά και για το μήνα αιχμής.

Τα δεδομένα επιτρέπουν και μια εναλλακτική εκτίμηση της απασχόλησης κατά την περίοδο αιχμής στα ξενοδοχεία κατά το έτος 2002, η οποία είναι χρήσιμη για λόγους διασταύρωσης των αποτελεσμάτων. Σύμφωνα με δειγματοληπτική έρευνα που διεξήχθη από το ΚΕΠΕ στην ευρύτερη περιοχή της Πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης το 1998 η μέση απασχόληση ανά κλίνη για αντιπροσωπευτικό δείγμα όλων των κατηγοριών ξενοδοχείων ανέρχεται σε 0,15 άτομα. Παραπλήσιο ήταν το αποτέλεσμα και από τη δειγματοληπτική έρευνα του ΓΤΕΠ για το 1999 (0,154).

Η μέση απασχόληση ανά κλίνη ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό ανάλογα με την κατηγορία του ξενοδοχείου. Σύμφωνα με ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από μεγάλα ξενοδοχεία πολυτελείας (ΑΑ) και πρώτης κατηγορίας για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, η μέση απασχόληση ανά κλίνη για μεν τις μονάδες πολυτελείας ήταν 0,49 άτομα για δε τις μονάδες πρώτης κατηγορίας 0,24 άτομα. Από τη δειγματοληπτική έρευνα του ΙΤΕΠ για την οποίαν έγινε ήδη λόγος η ένταση της απασχόλησης στις δυο αυτές κατηγορίες ξενοδοχείων εμφανίζεται χαμηλότερη (0,34 και 0,19 αντίστοιχα). Εκτός από τις αναπόφευκτες κυμάνσεις που παρουσιάζει κάθε

δειγματοληψία, η διαφορά μπορεί εν μέρει να οφείλεται και στο γεγονός ότι ενώ τα στοιχεία των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας αναφέρονται στον μήνα αιχμής οι απαντήσεις στα ερωτηματολόγια της προηγούμενης έρευνας καλύπτουν ευρύτερη περίοδο. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των δυο πηγών ως προς τη μέση απασχόληση ανά κλίνη για τις λοιπές κατηγορίες ξενοδοχείων είναι μικρότερες.

Στον Πίνακα 5.2. δίνεται ο αριθμός κλινών ανά κατηγορία για το έτος 2000 με βάση στοιχεία της ΕΣΥΕ. Σύμφωνα με την ίδια πηγή ο αριθμός των κλινών στο έτος 2002 εμφανίζεται ελαφρά μειωμένος έναντι του 2000 (601 χιλ. έναντι 607 χιλ.), πράγμα που σημαίνει ότι, σχετικά με τις εκτιμήσεις που ακολουθούν τα δυο αυτά έτη δεν διαφοροποιούνται ουσιωδώς. Στον ίδιο Πίνακα δίνονται ο συντελεστής απασχόλησης ανά κλίνη για κάθε κατηγορία σύμφωνα με τις πηγές που προαναφέρθηκαν και η εκτιμώμενη συνολική απασχόληση κατά κατηγορία ξενοδοχείου το 2002 κατά το μήνα αιχμής. Η εκτιμώμενη σύμφωνα με τον Πίνακα αυτόν απασχόληση, με βάση τον συντελεστή απασχόλησης ανά κλίνη και κατηγορία ξενοδοχείου (103 χιλ. περίπου) υπολείπεται σε μικρό βαθμό της εκτίμησης που αναφέρθηκε πιο πάνω (108 χιλ.) με βάση τα στοιχεία του ΟΟΣΑ για το 1998, τα δεδομένα για την εποχικότητα με βάση την Απογραφή Καταστημάτων του 1988 και την αύξηση του αριθμού των κλινών στην περίοδο 1998-2002. Η απόκλιση όμως αυτή βρίσκεται μέσα στα όρια του σφάλματος που δεν μπορεί να αποφευχθεί σε τέτοιου είδους στοιχεία και όπως προαναφέρθηκε, σε κάποιο βαθμό, μπορεί να ανακλά και απασχόληση σε τουριστικά καταλύματα που δεν είναι ξενοδοχεία.

Πίνακας 5.2.

Απασχόληση κατά κατηγορία ξενοδοχείου 2000-2002

Κατηγορία Ξενοδοχείου	Κλίνες (έτος 2000)	Συντελεστής απασχόλησης ανά κλίνη	Αριθμός απασχολουμένων κατά το μήνα αιχμής (2000-2002)
ΑΑ	37.332	0,48	17.919
Α	150.950	0,23	34.719
Β	148.249	0,14	20.755
Γ	214.870	0,11	23.636
Δ	38.623	0,11	4.249
Ε	17.590	0,1	1.759
Σύνολο	607.614		103.036

Πηγή: ΕΣΥΕ, Δειγματοληπτικές Έρευνες

5.2.2. Η απασχόληση κατά επάγγελμα ή ειδικότητα στα ξενοδοχεία

Σύμφωνα με τη δειγματοληπτική έρευνα στις ευρύτερες περιοχές Αθηνών και Θεσσαλονίκης που διεξήχθη από το ΚΕΠΕ το 1988 και έχει ήδη αναφερθεί, η απασχόληση κατά επάγγελμα ή ειδικότητα στα ξενοδοχεία παρουσίαζε την κατανομή που δίνεται στον Πίνακα 5.3.

Πίνακας 5.3.

**Σύνθεση Απασχολουμένων στα Ξενοδοχεία
στις Ευρύτερες Περιοχές της Πρωτεύουσας και Θεσσαλονίκης,
κατά επάγγελμα ή ειδικότητα 1998**

Επάγγελμα ή ειδικότητα	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Σερβιτόροι	32,4	10,5	20,2
Καμαριέρες	0,0	34,5	19,1
Receptionist	20,5	9,4	14,3
Μάγειροι	19,1	1,8	9,5
Συντηρητές	5,2	6,3	5,8
Λάντζα	0,5	9,9	5,7
Λογιστές- βοηθοί λογιστές	2,9	6,5	4,9
Διευθυντικά στελέχη	3,8	5,4	4,7
Πλύντες	0,2	4,1	2,4
Γραμματείς	0,0	4,0	2,2
Γκρουμ	4,7	0,0	2,1
Θυρωροί	4,2	0,2	2,0
Τηλεφωνητές	0,0	3,2	1,8
Καθαρίστριες	0,7	1,6	1,2
Αποθήκη	0,5	1,3	0,7
Ταμπλό	0,5	0,9	0,7
Γενικών καθηκόντων	1,4	0,0	0,6
Μπουφές	0,7	0,2	0,4
Λοιποί	2,7	0,2	1,7

Πηγή: ΚΕΠΕ

Σύμφωνα με τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης από μονάδες ΑΑ και Α και αφορούν την περίοδο 2002-2003, η σύνθεση της απασχόλησης κατά ειδικότητα ή επάγγελμα παρουσίαζε την εικόνα που δίνεται στον Πίνακα 5.4.

Πίνακας 5.4.

Σύνθεση Απασχολουμένων σε Ξενοδοχεία ΑΑ και Α Κατηγορίας, 2002-2003

Επάγγελμα ή ειδικότητα	Κατηγορία	
	ΑΑ	Α
Διευθυντικά στελέχη	2,98	4,07
Λογιστές και βοηθοί	1,79	2,91
Προιστ. Υποδοχής και βοηθοί	1,19	1,16
Προιστ. Εστίασης και βοηθοί	0,60	1,16
Προιστ. Συντήρησης	0,60	0,58
Προιστ. Ορόφων και βοηθοί	1,79	1,74
Υπάλληλοι γραφείου και γραμματείς	2,38	2,91
Πωλητές	1,19	2,33
Δημόσιες σχέσεις		1,74
Receptionist και βοηθοί	6,55	9,88
Γκρούμ	6,55	4,65
Τεχνικοί και εργάτες συντήρησης	5,95	4,07
Μαιτρ - σου μαιτρ	5,36	2,91
Σεφ - σου σεφ	1,79	0,58
Μάγειροι	8,92	8,72
Ζαχαροπλάστες	1,79	
Σερβιτόροι	22,01	15,70
Λάντζα	7,13	4,65
Καμαριέρες	15,48	22,68
Καθαριστές		2,91
Πλύντες	3,57	
Λοιποί	2,38	4,65
Σύνολο	100,00	100

Πηγή: Απαντήσεις σε ερωτηματολόγια

Τα επαγγέλματα και οι ειδικότητες που χρειάζονται για τη λειτουργία ενός ξενοδοχείου εξαρτώνται από την κατηγορία στην οποία ανήκει, το μέγεθος του, το είδος της πελατείας που εξυπηρετεί, το φάσμα των εγκαταστάσεων του, κλπ. Κάποιες διαφορές επίσης παρατηρούνται από ξενοδοχείο σε ξενοδοχείο στον τρόπο οργάνωσης και κατανομής των εργασιών καθώς επίσης και στους τίτλους που αποδίδονται στα διάφορα επαγγέλματα ή ειδικότητες. Για τους λόγους αυτούς η ταξινόμηση των επαγγελμάτων και ειδικοτήτων παρουσιάζει ορισμένες διαφορές μεταξύ των Πινάκων 5.3. και 5.4.

Συνοπτικότερη ταξινόμηση της απασχόλησης στα ξενοδοχεία κατά τμήμα ή ειδικότητα προκύπτει και από την δειγματοληπτική έρευνα του ΙΤΕΠ (Πίνακας 5.5.)

Πίνακας 5.5.

Σύνθεση Απασχολουμένων κατά Τμήμα ή Ειδικότητα, Έρευνα ΙΤΕΠ

Ειδικότητα	Έρευνα ΙΤΕΠ	Έρευνα ΚΕΠΕ
Διευθυντής	5	4,7
Προϊστάμενοι Τμημάτων	6	
Πωλήσεις	1	
Λογιστήριο	4	4,9
Όροφοι	28	22,7
Επισιτισμός	16	20,7
Κουζίνα	9	15,2
Υποδοχή	20	18,4
Αποθήκες	1	
Τεχνική υποστήριξη	4	5,8
Λοιπά	6	7,6
Σύνολο	100	100

Πηγή: ΙΤΕΠ, ΚΕΠΕ

Αν κανείς συμπτύξει την ταξινόμηση σύμφωνα με τη δειγματοληπτική έρευνα του ΚΕΠΕ με βάση την ταξινόμηση του Πίνακα 5.5, προκύπτει η εικόνα της τελευταίας στήλης του Πίνακα αυτού. Γενικά στην τελευταία περίπτωση είναι υψηλότερα τα ποσοστά για τον επισιτισμό και την κουζίνα και αντίστοιχα περίπου χαμηλότερα τα ποσοστά για τους ορόφους. Αυτό θα αναμενόταν αφού στις κατεχοχίν τουριστικές περιοχές στα ξενοδοχεία των χαμηλότερων κατηγοριών οι λειτουργίες του επισιτισμού και της κουζίνας είναι υποτονικότερες απ' ό,τι στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου τα ξενοδοχεία εξυπηρετούν υψηλότερα ποσοστά μη παραθεριστικών επισκεπτών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα για την κατανομή της απασχόλησης κατά ειδικότητα σύμφωνα με τις πιο πάνω πηγές καθώς και ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από ξενοδοχεία Β κατηγορίας για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης ο αριθμός όμως των οποίων όμως δεν συνιστά αντιπροσωπευτικό δείγμα, γίνεται δεκτό - για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης - ότι οι συντελεστές απασχόλησης κατά ειδικότητα έχουν όπως φαίνεται στον Πίνακα 5.6.

Πίνακας 5.6.

**Σύνθεση Απασχόλησης κατά Επάγγελμα ή Ειδικότητα
και Κατηγορία Ξενοδοχείου**

Επάγγελμα ή ειδικότητα	Κατηγορία ΑΑ	Κατηγορία Α	Κατηγορία Β	Κατηγορίες Γ, Δ, Ε
Διευθυντικά στελέχη	3	4	5	11
Λογιστές και βοηθοί	1,8	3	5	6
Προϊστ. Υποδοχής και βοηθοί	1,2	1,1	1,4	0
Προϊστ. Εστίασης και βοηθοί	0,6	1,1	0,5	0
Προϊστ. Συντήρησης	0,6	0,6	0,7	0
Προϊστ. Ορόφων και βοηθοί	1,8	1,7	2	0
Υπάλληλοι γραφείου και γραμματείς	2,3	2,9	1	0
Πωλητές	1,2	2,3	1	0
Receptionist και βοηθοί	6,6	10	20,2	35
Γκρουμ	6,5	4,6	0	0
Τεχνικοί και εργάτες συντήρησης	6	4	4	2
Μαιτρ - σου μαιτρ	5,4	2,9	0	0
Σεφ - σου σεφ	1,8	0,6	0	0
Μάγειροι	8,9	8,7	9	2
Ζαχαροπλάστες	1,8	0	0	1
Σερβιτόροι	22,1	15,8	16	3
Λάντζα	7	4,6	0	0
Καμαριέρες	15,4	22,8	26,2	33
Καθαριστές	0	2,9	2	2
Πλύντες	3,6	0	0	0
Τηλεφωνητές	0	1,7	0	0
Λοιποί	2,4	4,7	6	5
Σύνολο	100	100	100	100

Πηγή: Προηγούμενοι Πίνακες

Πίνακας 5.7.
Απασχολούμενοι κατά Ειδικότητα ή Επάγγελμα
και Κατηγορία Ξενοδοχείου

Ειδικότητα ή επάγγελμα	Κατηγορία Ξενοδοχείου						
	ΑΑ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Σύνολο
Διευθυντικά στελέχη	538	1.389	1.038	2.600	467	193	6.225
Λογιστές και βοηθοί	323	1.042	1038	1418	255	106	4181
Προϊστ. Υποδοχής και βοηθοί	215	382	291	0	0	0	888
Προϊστ. εστίασης και βοηθοί	108	382	104	0	0	0	593
Προϊστ. Συντήρησης	108	208	145	0	0	0	461
Προϊστ. Ορόφων και βοηθοί	323	590	415	0	0	0	1.328
Υπάλληλοι γραφείου και γραμματείς	412	1.007	208	0	0	0	1.627
Πωλητές	215	799	208	0	0	0	1.221
Receptionist και βοηθοί	1.183	3.472	4193	8.273	1.487	616	19.222
Γκρουμ	1.165	1.597	0	0	0	0	2.762
Τεχνικοί και εργάτες συντήρησης	1.075	1.389	830	473	85	35	3.887
Μαιτρ - σου μαιτρ	968	1.007	0	0	0	0	1.974
Σεφ - σου σεφ	323	208	0	0	0	0	531
Μάγειροι	1.595	3.021	1.868	473	85	35	7.076
Ζαχαροπλάστες	323	0	0	236	42	18	619
Σερβιτόροι	3.960	5.486	3.321	709	127	53	13.656
Λάντζα	1.254	1.597	0	0	0	0	2.851
Καμαριέρες	2.760	7.916	5.438	7.800	1.402	580	25.896
Καθαριστές	0	1.007	415	473	85	35	2015
Πλύντες	645	0	0	0	0	0	645
Τηλεφωνητές	0	590	0	0	0	0	590
Λοιποί	430	1.632	1245	1182	212	88	4.789
Σύνολο	17.919	34.719	20.755	23.636	4.249	1.759	103.037

Πηγή: Προηγούμενοι Πίνακες

Με βάση τη συνολική απασχόληση κατά κατηγορία ξενοδοχείου όπως υπολογίστηκε στον Πίνακα 5.2. και τους συντελεστές απασχόλησης κατά ειδικότητα και κατηγορία όπως φαίνονται στον Πίνακα 5.6 υπολογίζεται και δίδεται στον Πίνακα 5.7. η απασχόληση κατά ειδικότητα και κατηγορία ξενοδοχείου

5.3. Η απασχόληση στην εστίαση που συνδέεται με τον τουρισμό

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ για το 1998 το σύνολο των απασχολούμενων στα εστιατόρια και στα προς αυτά εξομοιούμενα καταστήματα ανερχόταν σε 170.000. Σύμφωνα με την Απογραφή Καταστημάτων του 1988 – την τελευταία που έχει γίνει- το σύνολο των απασχολούμενων στα καταστήματα επιτόπιου σερβιρίσματος φαγητών, γλυκών και ποτών ανερχόταν σε 129.500 άτομα. Με βάση τους αριθμούς αυτούς προκύπτει μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της απασχόλησης, στην κατηγορία αυτή καταστημάτων, στη δεκαετία 1988-98 ίσος με 2,7%. Με την υπόθεση ότι η τάση αυτή συνεχίστηκε και στην περίοδο 1998-2002 η συνολική απασχόληση στον κλάδο το έτος αυτό υπολογίζεται σε 187.000 άτομα περίπου.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 5.8., στον οποίον δίνονται στοιχεία για την απασχόληση στην κατηγορία καταστημάτων που εξετάζεται εδώ, ο συντελεστής εποχικότητας (αιχμή προς μέσο όρο) ήταν 1.14 περίπου. Έτσι με εκτιμώμενο μέσο ετήσιο όρο απασχολούμενων στα εστιατόρια κλπ. το 2002 ίσο με 187.000, το αντίστοιχο μέγεθος στην περίοδο αιχμής πρέπει να ήταν της τάξης των 213.000 ατόμων.

Από την Τριμηνιαία Έρευνα Εργατικού Δυναμικού για το τρίτο τρίμηνο του 2002 η συνολική απασχόληση μαγείρων και προς αυτούς εξομοιούμενων και σερβιτόρων και προς αυτούς εξομοιούμενων ανερχόταν αντίστοιχα σε 38.777 και 98.435 άτομα. Με βάση τον Πίνακα 5.7., η συνολική απασχόληση στα επαγγέλματα αυτά στην περίοδο αιχμής στα ξενοδοχεία το έτος 2002 ήταν αντίστοιχα για τους μαγείρους και τους σερβιτόρους 7.500 και 13.500. Με βάση τα στοιχεία αυτά προκύπτει εκτιμώμενος αριθμός μαγείρων και σερβιτόρων στα Εστιατόρια κλπ., κατά την περίοδο αιχμής, το έτος 2002, περίπου 31.000 και 85.000 αντίστοιχα.

Η συνολική απασχόληση επιχειρηματιών ξενοδοχείων, εστιατορίων κλπ. το 2002 (τρίτο τρίμηνο) έφθανε τις 78.315 άτομα. Ύστερα από αφαίρεση των 8000 περίπου ξενοδόχων μεσαίων και μικρών ξενοδοχείων ο αριθμός των επιχειρηματιών σε μικρού και μεσαίου μεγέθους εστιατόρια κλπ. κατά την περίοδο αιχμής εκτιμάται σε 70.000 περίπου. Με βάση τα στοιχεία και τους υπολογισμούς αυτούς προκύπτει για την περίοδο αιχμής του 2002 η σύνθεση απασχόλησης στα Εστιατόρια κλπ., που δίνεται στον Πίνακα 5.9.

Πίνακας 5.8.

**Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός στα Εστιατόρια κλπ.,
Απογραφή Καταστημάτων 1988**

Κωδικός Κλάδου	Κλάδος	Οικονομικά ενεργοί			Μήνας αιχμής
		Μέσος όρος έτους	Μήνας ελαχίστου	Μήνας αιχμής	
661.1	Εστιατόρια, οινομαγειρία, Ψητοπωλεία	45.542	36.410	56.370	Αύγουστος
661.2	Κοσμικές ταβέρνες και κέντρα διασκέδασης	4.679	3.765	5.161	Δεκέμβριος
661.3	Μπαρ, καφε-μπαρ, μπαρ-ουζερί	36.144	31.316	41.817	Αύγουστος
661.4	Καφεενεία	37.767	37.084	38.606	Μάιος
661.5	Ζαχαροπλαστεία	2.223	1.992	2.534	Αύγουστος
661.6	Λέσχες, καντίνες,	3.196	3.097	3.371	Μάιος
661	Καταστήματα επιτόπιου σερβιρίσματος φαγητών, γλυκών και ποτών	129.541	113.664	147.879	

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 5.9.

Σύνθεση της Απασχόλησης στα Εστιατόρια κλπ. και Μερίδιο της που Αφορά τον Τουρισμό

Επάγγελμα ή ειδικότητα	Σύνολο	Μερίδιο τουρισμού
Επιχειρηματίες	67.000	23.000
Μάγειροι	31.000	11.000
Σερβιτόροι	93.000	28.000
Βοηθητικό προσωπικό	22.000	9.000
Σύνολο	213.000	71.000

Με βάση τα στοιχεία κατά διψήφιο κωδικό ατομικών επαγγελματιών της απογραφής πληθυσμού του 1991 στην κατηγορία των μαγείρων, σερβιτόρων και προς αυτούς εξομοιούμενων, τα οικονομικώς ενεργά άτομα για το σύνολο της χώρας ήταν 69719 ή 1,79% του συνολικού ενεργού πληθυσμού. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους νομούς της χώρας με πολύ χαμηλό βαθμό εξειδίκευσης στον τουρισμό (17 Νομοί) ως σύνολο ήταν 1,24%. Φαίνεται λοιπόν ότι από το σύνολο των ενεργών ατόμων στα επαγγέλματα αυτά και κατ' επέκταση στη συνολική απασχόληση στα Εστιατόρια κλπ. (καταστήματα σερβιρίσματος φαγητών, γλυκών και ποτών) το 1991 τα 2/3 περίπου ικανοποιούσαν ανάγκες του τοπικού πληθυσμού και το υπόλοιπο μόνο ανάγκες που συνδέονται με την τουριστική κίνηση, εσωτερική και εξωτερική. Η εκτίμηση αυτή διασταυρώνεται και από τα στοιχεία της απογραφής καταστημάτων του 1988. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 5.8., το σύνολο των απασχολούμενων κατά μέσο ετήσιο όρο στα καταστήματα επιτόπιου σερβιρίσματος φαγητών, γλυκών και ποτών το 1988 ήταν 130 περίπου χιλιάδες. Από αυτούς 40-50 χιλιάδες περίπου αφορούσαν καφενεία, κοσμικές ταβέρνες, κλπ. που εξυπηρετούν τοπικούς πληθυσμούς. Αυτό φαίνεται και από το μήνα αιχμής του αριθμού των απασχολούμενων που αναφέρεται στον ίδιο Πίνακα, καθώς επίσης και από την έκταση της κύμανσης της απασχόλησης μεταξύ του μήνα με το μέγιστο και του μήνα με το ελάχιστο. Και μεγάλο όμως μέρος του υπολοίπου που αναφέρεται σε είδη καταστημάτων που εξυπηρετούν και τουρίστες εξυπηρετεί τοπικούς πληθυσμούς. Αυτό φαίνεται και από την πολύ μικρότερη έκταση της εποχικής κύμανσης της απασχόλησης σε σχέση με τα αντίστοιχα δεδομένα για τα ξενοδοχεία που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Με βάση την εκτίμηση αυτή για το μερίδιο της απασχόλησης στα Εστιατόρια κλπ. που αναφέρεται στον τουρισμό, από τα σύνολα του Πίνακα 5.9. που δίνονται στη δεύτερη του στήλη τον τουρισμό αφορούν τα μεγέθη που δίνονται στην τελευταία στήλη.

Η εκτίμηση αυτή διασταυρώνεται και από την εφαρμογή των δεικτών εποχικότητας που προκύπτουν από την απογραφή 1988 για τα ξενοδοχεία στο άγνωστο τμήμα της συνολικής απασχόλησης στα εστιατόρια και τα μπαρ που εξυπηρετεί τουρίστες. Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω η απασχόληση κατά την περίοδο αιχμής στα ξενοδοχεία είναι κατά 50% μεγαλύτερη σε σχέση με το μηνιαίο μέσο όρο. Με βάση την υπόθεση ότι ο βαθμός εποχικότητας της απασχόλησης στα εστιατόρια κλπ. που εξυπηρετούν τοπικούς πληθυσμούς δεν διαφέρει ουσιωδώς από το μηδέν και με δεδομένο ότι η απασχόληση αιχμής στα εστιατόρια κλπ. ως σύνολο υπερβαίνει κατά 15% περίπου την απασχόληση στον κλάδο αυτόν κατά μέσο μηνιαίο όρο προκύπτει σύστημα δυο εξισώσεων από τη λύση του οποίου συνάγεται ότι το κλάσμα της απασχόλησης που αφορά τουριστικές δραστηριότητες ανέρχεται σε 30% περίπου.

5.4. Η Απασχόληση στα Τουριστικά Πρακτορεία

Σύμφωνα με τα στοιχεία των ερευνών εργατικού δυναμικού, οι υπάλληλοι ταξιδιωτικών πρακτορείων και υποδοχής πελατών αυξήθηκαν από 14.340 το 1993 σε 16.968 το 2002 ή με ετήσιο ρυθμό 1,9%. Η απασχόληση κατά το τρίμηνο αιχμής το 2002 έφθανε τις 18.568.

Ο αριθμός των καταστημάτων στον κλάδο αυτό το 1988 ήταν 2.654. Πιο πρόσφατα στοιχεία δεν υπάρχουν. Κάνοντας την εύλογη υπόθεση ότι ο ρυθμός ανόδου που προαναφέρθηκε για τον αριθμό των υπαλλήλων (1,9%) δεν είναι πιθανόν να διαφέρει ουσιωδώς από το ρυθμό αύξηση του αριθμού των καταστημάτων, συνάγεται ότι ο αριθμός αυτός θα έφθασε το 2002 τα 3.200 καταστήματα με ισάριθμους ιδιοκτήτες-διευθυντές.

5.5. Απασχόληση σε Καταστήματα Ενθυμίων

Η συνολική απασχόληση το 1988 το μήνα αιχμής ήταν 6.967 άτομα και ο αριθμός των καταστημάτων 4.375. Σε αντιδιαστολή με τα πρακτορεία, όπου τα συμβοηθούντα μέλη οικογένειας είναι πολύ μικρό μέρος της συνολικής απασχόλησης, στα καταστήματα ενθυμίων τα συμβοηθούντα μέλη αποτελούν υψηλό ποσοστό. Το υπαλληλικό προσωπικό το 1988 ήταν γύρω στο 10% της συνολικής απασχόλησης. Προβάλλοντας τα μεγέθη αυτά με 3,5% στο 2002 λαμβάνουμε συνολική απασχόληση το μήνα αιχμής 11.216 ατόμων, αριθμό καταστημάτων 7.043 και αριθμό υπαλλήλων 1.120.

5.6. Ταξιδιωτικοί συνοδοί, φροντιστές και ξεναγοί

Η απασχόληση στα επαγγέλματα αυτά κατά το τρίμηνο αιχμής του 2002 έφθανε, όπως προαναφέρθηκε τα 3.632 άτομα.

5.7. Αυτοαπασχολούμενοι σε ενοικιαζόμενα δωμάτια

Οι επίσημα καταγεγραμμένες μονάδες με ενοικιαζόμενα δωμάτια έφθαναν το 2002 τις 36.000 περίπου. Δεν υπάρχει τρόπος να εκτιμήσει κανείς πόσες άλλες μονάδες λειτουργούν χωρίς να είναι επίσημα καταγεγραμμένες. Ο αριθμός τους όμως είναι σίγουρα πολύ σημαντικός.

Την περιποίηση και τη διαχείριση των ενοικιαζομένων δωματίων αναλαμβάνουν συνήθως είτε οι ιδιοκτήτες είτε άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Η σχετική απασχόληση είναι εποχική και ο βαθμός πληρότητας της εξαρτάται από το μέγεθος της μονάδας και τον χαρακτήρα της. Πρόκειται δηλ. για μια ξεχωριστή κατηγορία απασχόλησης στον τουριστικό τομέα η οποία καλύπτει τουλάχιστον 40.000 άτομα και έχει αρκετά μεγάλη σημασία, αν λάβει κανείς υπ' όψη τους αριθμούς των απασχολομένων σε άλλους κλάδους του τουριστικού τομέα.

5.8. Συνολική απασχόληση στον τουρισμό

Στον Πίνακα 5.10 εμφανίζεται η συνολική απασχόληση κατά ειδικότητα ή επάγγελμα στον τουρισμό το έτος 2002 με βάση τις επιμέρους εκτιμήσεις που προηγήθηκαν.

Πίνακας 5.10

Συνολική Απασχόληση κατά ειδικότητα ή επάγγελμα στον τουρισμό 2002

Ειδικότητα ή επάγγελμα	
Διευθυντικά στελέχη ξενοδοχείων ΑΑ και Α κατηγορίας	1.927
Ξενοδόχοι- επιχειρηματίες λοιπών κατηγοριών ξενοδοχείων	4.298
Εστιάτορες εσπιατορίων και μπαρ	23.000
Ταξιδιωτικοί πράκτορες-επιχειρηματίες	3.200
Καταστηματαρχές τουριστικών ενθυμίων	7.043
Λογιστές και βοηθοί λογιστές	4.181
Προϊστ. Υποδοχής και βοηθοί	888
Προϊστ. Εστίασης και βοηθοί	593
Προϊστ. Συντήρησης	461
Προϊστ. Ορόφων και βοηθοί	1.328
Υπάλληλοι γραφείου και γραμματείς	1.627
Πωλητές	1.221
Receptionist και βοηθοί	19.222
Γκρουμ	2.762
Τεχνικοί και εργάτες συντήρησης	3.887
Μαιτρ – σου μαιτρ	1.974
Σεφ – σου σεφ	531
Μάγειροι	18.076
Ζαχαρολάστες	619
Σερβιτόροι	41.656
Λάντζα	2.851
Καμαριέρες	25.896
Καθαριστές	2.015
Πλύντες	645
Τηλεφωνητές	590
Λοιποί ξενοδοχειακοί υπάλληλοι	4.789
Βοηθητικό προσωπικό καταστημάτων εστίασης	9.000
Υπάλληλοι ταξιδιωτικών γραφείων	18.568
Υπάλληλοι καταστημάτων ενθυμίων και πωλητές	4.173
Ταξιδιωτικοί συνοδοί, φροντιστές και ξεναγοί	3.632
Διαχειριστές ενοικιαζομένων δωματίων	40.000
Σύνολο	250.653

5.9. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Ο τουριστικός τομέας είναι αρκετά σημαντικός για τη χώρα ώστε να δικαιολογείται η προσπάθεια συλλογής και παρουσίασης επίσημων στοιχείων για την απασχόληση σ' αυτόν κατά επάγγελμα, αν όχι σε κανονική περιοδική βάση, τουλάχιστον κατά καιρούς. Ατυχώς τέτοια στοιχεία δεν υπάρχουν. Εξ όσων δε γνωρίζουμε ούτε και έχει γίνει άλλη προσπάθεια να γίνουν εκτιμήσεις για τα μεγέθη αυτά με βάση το διαθέσιμο αποσπασματικό και όχι πάντοτε στατιστικά συγκρίσιμο υλικό. Δίχως όμως μίαν αδρή έστω εικόνα για τη σύνθεση της απασχόλησης στον τουρισμό κατά επάγγελμα ή ειδικότητα είναι προφανές ότι δεν είναι δυνατόν να συναγάγει κανείς συμπεράσματα για τις ανάγκες σε εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό και τις προοπτικές τους αλλά ούτε και για το συσχετισμό τους με το προϊόν του συστήματος τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, οι εκτιμήσεις της απασχόλησης στον τουρισμό κατά επάγγελμα ή ειδικότητα έγιναν από τη σκοπιά της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα αποτελέσματα είναι φυσικό να παρουσιάζουν σημαντικά περιθώρια σφάλματος και για ορισμένες τουλάχιστον από τις οι παραδοχές που έγιναν για να αχθεί κανείς στις τελικές εκτιμήσεις, θα μπορούσαν να εκφραστούν διαφορετικές γνώμες. Η εικόνα όμως που προκύπτει είναι αρκετά ικανοποιητική ως μια πρώτη προσέγγιση και εξυπηρετεί τις παρούσες ανάγκες χωρίς να της λείπει και μια ευρύτερη χρησιμότητα, τουλάχιστον όσο δεν παράγονται επίσημα στατιστικά στοιχεία για το θέμα.